

*Коломієць Н. Є.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Криворізького державного педагогічного університету**Яременко Н. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Криворізького державного педагогічного університету*

СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА ОПОЗИЦІЙНИХ ТОПОСІВ «МІСТО» – «СЕЛО» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПРОЗІ СЕРЕДИНИ – ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У розвідці зроблено спробу дослідити структуру та семантику топосів «місто» – «село» в українській та зарубіжній прозі середини – другої половини ХІХ століття. Художній доробок митців засвідчив, що ці територіальні одиниці належать до стійких типів суспільного проживання, являють собою провідні стратегії організації простору. У низці творів митців ХІХ століття (Панаса Мирного, Б. Грінченка, О. де Бальзака, Г. Флобера, Ч. Дікенса та ін.) художньо відображено суттєву онтологічну відмінність між існуванням людини в цих населених пунктах. Це розрізнення часто набуває форм протиставлення. Розмежування території села та міста у творах не обмежується суто топографічними межами. Важливу роль відіграють семантичні кордони, ціннісно-сміслові, культурні та економічні коди.

Встановлено, що у творах митців художній простір має поліфункціональний характер. Виступаючи місцем подій, він має архітектурні (описи вулиць, будинків, адміністративних споруд тощо), територіальні (вказівки конкретних районів, зображення внутрішнього зонування), економічні (відображення промисловості) та інші характеристики. Виконуючи функцію антропометричного показника якості життя мешканців, топоси передусім відтворюють певний спосіб буття, особливості культури повсякдення, специфіку ціннісно-сміслових установок жителів. Як антропогенні простори місто та село виразно виступають опозиційними топосами.

У результаті проведеного аналізу визначено, що з топосом міста в прозі українських митців тісно пов'язана проблема адаптації персонажа, вихідця із села, у невластивому для нього осередку. Ця особливість пояснюється пореформеними реаліями. У творах зарубіжної літератури протиставляються як топоси «місто» – «село», так і «місто» – «периферія». Ця особливість пояснюється міграційними процесами, розвитком великих міст та формуванням культурних осередків переважно у столицях. Простори села та периферії значною мірою виступають місцем розкриття сенсу буття людини. Основою створення семантичної моделі міського та сільського просторів в аналізованих творах є ідейно-естетичний модус, що реалізується через культурно-історичну, предметно-атрибутивну, особистісно-психологічну, соціальну складові частини.

Ключові слова: просторова поетика, проза, топоси «місто» – «село», архітектоніка.

Постановка проблеми. Однією з вагомих тенденцій сучасного літературознавчого дискурсу є системне вивчення просторової поетики художніх творів у теоретичному та історико-літературному ракурсах. За словами Л. Ткач та І. Рибалко, науковці «<...> останнім часом дедалі активніше звертаються до вивчення «резонансного простору» культури й літератури, тобто стереотипів та універсалій, через які виявляються механізми еволюції культури і збереження її генетичного коду» [1, с. 186]. Просторовий континуум творів характеризується значним аналітично-дискурсивним потенціалом.

Грунтовне дослідження просторових образів є необхідною умовою для повноцінної інтерпретації художніх текстів. Культурологічні території міста та села в прозі ХІХ століття несуть вагомое художньо-естетичне навантаження. Осмислення ціннісно-змістових векторів зазначених опозиційних топосів дозволяє потрактувати провідні історичні, соціальні та культурні чинники розвою суспільства. Місто та село належать до стійких типів суспільного проживання, являють собою провідні стратегії організації простору. У творах митців ХІХ століття художньо відображено суттєву онтологічну відмінність між існуванням людини в цих населених пунктах. Це розрізнення часто набуває форм протиставлення. Визначення семантичних констант зображених територіальних одиниць дозволяє потрактувати спосіб буття населення, особливості культури повсякдення, специфіку ціннісно-сміслових установок жителів. Усі ці характеристики увиразнюють неможливість гомогенізації життя містян та селян другої половини ХІХ століття.

Проблема просторової поетики поєднує у собі різні складники художнього бачення митців. Дослідження зазначених топосів у творах різних національних літератур одного історичного періоду дозволяє виявити спільне в підходах до художнього відтворення цих семіотичних конструктів, що пояснюється деякою близькістю економічних чинників, індустріалізацію суспільства, особливостями соціального життя містян та селян тощо. У цьому ракурсі прозовий доробок українських та зарубіжних письменників середини – другої половини ХІХ століття ґрунтовно не розглядався. Крім того, як відзначає Д. Боклах, «<...> попри достатню науково-критичну базу термінології, залишається малодослідженим питання особливостей епічного (прозового) топосу міста як просторового

конструкту художнього тексту» [2, с. 7]. Усе це дає підстави вважати наукову проблему актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструктивне дослідження категорії топосу в науковому дискурсі здійснюється різновекторно: у філософському, соціологічному, мовознавчому, культурологічному, літературознавчому та ін. аспектах. Т. Доній стверджує, що «зацікавленість просторовими категоріями й образами художнього тексту сприяла розвитку нових понять і визначень, що потребували певної категоризації, класифікації та термінології. Із філософії були запозичені терміни «топос» і «локус». Поняття «топос» почало функціонувати в літературознавстві порівняно недавно. Цей факт, можливо, зумовлює невизначеність і розмитість поняття «топос» у літературознавчих науках» [3, с. 40]. У сучасному вітчизняному літературознавстві поняття «топос» трактують як дефініцію, яка охоплює низку загальних сюжетів, широку тему, що реалізується за допомогою певних повторюваних мотивів та образів (Т. Доній, М. Зубрицька, Л. Литвин, О. Мельник, Я. Нахлік, Л. Кач, І. Рибалко та інші). Такі вчені, як: Т. Бандура, О. Двудичанська, Л. Демська-Будзуляк, В. Романишин та інші, трактують поняття «топос» як просторовий образ, місце розгортання подій художнього твору, тобто категорію, пов'язану з хронотопом.

Аналіз останніх публікацій засвідчив, що дослідники звертають увагу на теоретичне обґрунтування питання, вивчають проблему просторової організації твору на різному літературному матеріалі, приділяючи увагу майстерності митців. Проте ґрунтовного компаративного вивчення прози українських та зарубіжних письменників середини – другої половини XIX століття у зазначеному аспекті здійснено не було. Осмислення порушеної проблеми сприятиме увиразненню специфіки національних варіантів цих семіотичних конструктів, визначенню їх структури та семантики, виокремленню близьких тенденцій у підходах до художнього відтворення.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати особливості структури та семантичного наповнення опозиційних топосів «місто» – «село» в українській та зарубіжній прозі середини – другої половини XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Просторові образи є вагомим елементом художньої концепції дійсності в українській та зарубіжній прозі середини – другої половини XIX століття. У літературному дискурсі зазначеного періоду увиразнюються дві провідні стратегії організації суспільного співжиття – місто та село, що зумовлено соціокультурними обставинами. Твори митців засвідчують, що між цими типами поселень та способом життя в них тоді сформувалася помітна онтологічна відмінність. Л. Демська-Будзуляк стверджує: «Топос міста стає невіддільним елементом української літератури починаючи із середини XIX століття. Особливо інтенсивно він впроваджувався в епоху реалізму й натуралізму <...>. Зважаючи на специфіку української історії, для питомого українця місто дуже довго визначалося як простір чужої й концептуально опозиційної до рідної культури <...>. Традиційно українцям належав простір сільської автохтонної культури. Відповідно, міська культура була чужою для них не лише за формою, але й за змістом» [4, с. 11].

Художнє осмислення міста як осередку небезпеки, джерела моральної деградації, а іноді й фізичної загибелі наявне у творах різних жанрів. Так, у низці оповідань Б. Грінченка

образ міста набуває вагомого смислового значення. Загрожуючу силу міста, що панує над долями людей, передано в оповіданні «Сама, зовсім сама». Цей образ сприймається головним персонажем як ворожий простір: «Усе велике місто здавалося безкраім болотом <...>. Вона не дивилася навкруги, не хотіла бачити цих величезних будинків – вони мов гнітили її, холодом од них віяло на неї, бо вона зросла серед сільських привітних, хоч і вбогих хаток» [5, с. 264]. Епітети «чуже», «велике» місто [5, с. 263] підсилюють кризу ідентичності, акцентують на відчуженні дівчини від загалу, увиразнюють опозицію «своє» – «чуже» стосовно двох просторових континуумів «місто» – «село». Перебування персонажа на «чужій» території, в агресивному для нього середовищі, породжує внутрішню дисгармонію. Протиставлення топосів «село» і «місто» як «свого» і «чужого» наявне також в оповіданнях Б. Грінченка «Батько та донька», «Дзвоник» та ін.

Різну культуру повсякдення, поведінкові норми, системи цінностей жителів цих поселень зобразив Панас Мирний у романі «Повія». Митець створив цілісну картину життя міста, показавши його архітектоніку, мешканців, що є представниками різних соціальних груп. Головна героїня твору сприйняла цю територію як тотальну загрозу. Місто видається Христі «хижим звіром, що, притаївшись у ямі, роззявив свого кривавого рота з білими гострими зубами, наміряючись кинутись до неї» [6, с. 125]. Разом із тим автор наводить точки зору інших персонажів щодо цього поселення. Марина наголошує на відмінності умов праці та кращих заробітках («<...> і роботи небагато, і робота неважка; люди такі ввічливі, і плата добра» [6, с. 116]). Мар'я та Явдох акцентують на відчутті свободи, яке дарує місто («<...> у городі розкіш їм, воля, страху немає» [6, с. 121], «Там вільно!», «Ніхто тебе не примічає» [6, с. 124] та ін.). Відсутність обмежень, що дає місто, відрізняє його від локально замкненого села, де існує постійний неформальний контроль за вчинками усіх мешканців. Широкий простір, соціальна віддаленість людей, непристосованість колишніх селян до нових умов життя зумовлює їхнє моральне падіння, духовну деградацію.

Слід звернути увагу на те, що, відтворюючи українське село, митці не ідеалізували його. Цей простір у свідомості маргінального персонажа, який перебуває в пошуках комфортного життєвого простору, постає більш гармонійним, зрозумілим, привітним. Традиційно у свідомості українця уявлення про рідну домівку було «як про осередок надійності, стабільності, захищеності від непередбачуваного зовнішнього світу» [7, с. 236]. За умов пореформеної доби частина селян мігрувала до міста, мріючи про краще життя. Проте більшість цих людей перебували на маргінесах соціально-культурних процесів, відчували свою самотність та внутрішню спустошеність.

У прозі французького реалізму також помітною є тенденція до відтворення різних способів буття, відмінних повсякденних практик, ціннісних систем містян та селян. О. де Бальзак в «Етюдах про звичаї» «Людської комедії» розмежував як окремі структурні підрозділи «Сцени паризького життя», «Сцени провінційного життя» та «Сцени сільського життя». Пояснюючи вибраний підхід, автор зазначає: «У «Сценах паризького життя» змальовано картину вподобань, вад і невгамовних проявів життя, спричинених звичаями, що процвітають у столиці, де водночас можна зустріти і добро, і зло. Кожний із цих трьох розділів має своє забарвлення: Париж і провінція, ці

дві суспільні протилежності, послужили для них справді невичерпними джерелами. <...> Нарешті «Сцени сільського життя» <...>. У цьому розділі читач зустрине найчистіші характери і буде показано, як треба втілювати в життя високі принципи порядку, політики і моралі» [8, с. 9].

Моделюючи життя тогочасної Франції, митець відтворив Париж як цілісний простір, що поєднує у собі контрасти: багатство та бідність, блиск та пільму, красу та жахи тощо. Темпоритм цього міста зумовлює спосіб буття людей. Париж одночасно притягує честолюбців із усієї Франції, проте життя в ньому одних піднімає нагору, а інших витісняє на маргінеси. Париж іноді набуває ознак простору, що призводить до духовної деградації молодих людей (часто вихідців із провінції) внаслідок безсилля моралі перед спокусою набути матеріальні блага («Батько Горію», «Втрачені ілюзії» та ін.). Слід відзначити, що погляд на Париж як простір, що руйнує ілюзії, відтворено в романі Г. Флобера «Виховання почуттів».

Як фізичний простір у «Сценах паризького життя» це місто репрезентовано різними локусами: житловими будинками, пансіонами, культурними спорудами (операми, театрами, салонами та ін.), вулицями, набережною тощо. Це територія, в якій вимальовуються центр та периферія, де одночасно існують показні вулиці, яскраво освітлені вночі, та темні, вузькі й брудні вулички; будинки з блискучими парадними та споруди, в яких на кожному поверсі стоїть бак для нечистот із нудним запахом, та ін. У такий спосіб митець за допомогою контрастів створив образ міста, на дні якого жевріють згорьовані та нещасні, а верхівка має блискуче, багате та сите життя. У романі «Батько Горію» Париж порівнюється з океаном, який не можна дослідити повністю; у творі «Золотоока дівчина» – з адом, що спопеляє людські душі; у романі «Блиск та злидні куртизанок» шанованим божеством цього міста названо Випадок тощо. Діями більшості людей, які прагнуть утвердитися у цьому місці, керує жага наживи. Париж засліплює зовнішнім блиском, розкішшю, зворотним боком яких є зрадництво, продажність, лицемірство.

Життя периферії О. де Бальзаком відображено у творах «Євгенія Гранде», «Втрачені ілюзії», «Провінційна муза», «Стара дівка» та ін. Л. Демська-Будзуляк, аналізуючи топос міста, вказала на відмінність ціннісної шкали столичного та периферійного життя: «У авторській передмові до першої частини «Втрачених ілюзій» О. де Бальзак зазначав: «<...> звичай, за якими живуть у провінційній глушині Давид Сешар та його дружина, становлять різючу протилежність звичаям життя паризького». Ця «разюча протилежність» полягала не лише у формі, <...> вона була значно глибшою, – відмінністю на культурному рівні. <...> І мейнстрімом і його творчості, і у своїй більшості властиво зіткнення цих культур – дуже часто міської та сільської» [4, с. 11–12].

Одним із провідних векторів співставлення топосів «місто» – «село» в «Людській комедії» є соціокультурний. До селянської тематики митець звернувся в трьох романах: «Селяни», «Сільський лікар», «Сільський священик», називаючи цей тип поселення «сільською глушиною» [9, с. 278]. Як просторово-предметна реалія топос села в цих творах представлено такими об'єктами, як: поодинокі замки, будинки, бідні халупи, шинки, виноградники, альтанки, дбайливо оброблені земельні наділи, ферми, розлогі поля та сади тощо.

Розмежування території села та міста у творах не обмежується суто топографічними межами. На думку автора, важ-

ливу роль відіграють семантичні кордони, ціннісно-сміслові, культурні та економічні коди. У романі «Селяни» митець акцентував на відмінному темпоритмі життя та різних моделях життєустрою: «Коли парижанин потрапляє у село, він почувається відірваним від усіх своїх звичок і незабаром починає помічати тягар годин, незважаючи на найвитонченіші турботи друзів. <...> Насправді, щоб знайти смак у привабах села, треба бути в ньому зацікавленим матеріально, розуміти трудову сторону його життя, його погоджене чергування праці і втіх, цей вічний символ людського життя. <...> Красоти природи здаються дуже вбогі проти їх зображення на сцені. Париж тоді виблискує всіма своїми гранями» [9, с. 301–302]. Село як топос реалізації сенсу буття людини кардинально відрізняється від Парижа. Автор вдавався до характеристики щоденних практик селянина: «<...> невтомна землерійка, цей гризун дробить і шматує землю, ділить її на краплі» [9, с. 279], «у селянина є такий самий інстинктивний потяг до свого житла, як у тварин до свого гнізда або нори» [9, с. 317], «<...> жінки, що працюють на полі і в'януть так само швидко, як квіти» [9, с. 305] тощо.

Топос села увібрав у себе різні буттєві модули соціокультурної спільноти. Митець відтворив вплив об'єктивних умов життя на прояви існування та ціннісно-сміслові установки селян, які «<...> у своєму щоденному житті не мають ніякої тонкості почуттів. <...> Матеріальна зацікавленість, особливо після 1789 року – це єдиний спонукальний мотив їхнього світогляду <...>. Моральність, яку не треба сплутувати з релігією, починається з достатку; як ми бачимо у вищих сферах, тонкість почуття розпускається в душі, коли багатство позолотить її обстановку. Цілком чесна й моральна людина серед селян – виняток. <...> Селяни живуть суто матеріальним життям, дуже близьким до дикунського стану, до якого їх закликає також безперестанне стикання з природою. Праця, виснажуючи тіло, відбирає в думки її очисний вплив, особливо серед людей неосвічених. Нарешті, злидні для селян – суспільне виправдання їх існування» [9, с. 323]. У такий спосіб автор передав окрему історико-культурну реальність, змоделював стійкий конструкт, що репрезентує організацію сільського повсякденного простору.

Слід відзначити, що до зображення провінційного простору як місця соціальних умовностей, мізерного культурного вибору, тотальної «сірості» звертався і Г. Флобер у романі «Пані Боварі». Як і у творчості О. де Бальзака, в цьому романі провінція асоціюється передусім не з безкраїм, одвічним простором, а постає звуженою, невеликою територією з чіткими обрисами. Цю просторову особливість увиразнює циклічний рух буття, безподієвість, що підкреслює відсутність часової динаміки. Тоді як Париж для персонажа, носія провінційної ментальності, є знаковим простором. Він порівнюється з океаном, у якому життя кипить, виблискує та надзвичайно приваблює. У повісті «Проста душа» Г. Флобер зображує підкреслено звужений погляд провінційного персонажа на світ. Фелісіте мандрівку «за межі» сприймає як небезпеку, ризик для життя. Її існування органічно вписується в потік провінційної повсякденності, а тому лише замкнений навколишній простір сприймається нею як незагрозлива та надійна локація. У прозі митця просторові образи є компонентами психологічного життя персонажів.

У творах англійських письменників другої половини XIX століття місто зображено як своєрідний архітектурний

та соціокультурний спосіб просторової організації. Як стверджує Н. Коломієць, «деякі твори митців («Життя та пригоди Ніколаса Нікльбі», «Домбі та син», «Холодний дім» Ч. Дікенса, «Ярмарок марнославства» В. Теккерея та ін.) художньо передають історико-культурні реалії Вікторіанської епохи, викриваючи моральні вади доби: пихатість, снобізм, самолюбство тощо. <...> Конкретність і предметність змалювання артефактів дозволили митцям змодельовати картини живого життєвого простору, якому притаманний рух» [10, с. 43]. Індустріалізація країни зумовила швидкий розвій міст, а тому і міграції селян у регіони з розвиненою промисловістю. Наприклад, у творчості Ч. Дікенса значну увагу приділено зображенню Лондона. У романі «Пригоди Олівера Твіста» акцентовано на мріях головного персонажа потрапити у столицю, яка бачиться йому як простір, де можна досягти успіху: «Лондон!.. Величне місто!.. <...> Він не раз чув від старших мешканців робітничого дому, що хлопець з головою в Лондоні не пропаде – в такому великому місті, мовляв, є такі способи заробляти гроші, які селякам і не снилися» [6, с. 67]. Опис Лондона містить різні соціальні прояви: респектабельність багатих районів та вбогість «дна». Місто живе своїм життям, де хаотично перепліталися людські долі, події, звуки: «<...> крики, лайка, сварка зусібч, дзелечання дзвіночків, шум-гам, що вихоплювався з шинків, тиснява, штовхання, виляск батогів, бійки, зойки, лемент, огидне виття <...> – все це ошелешувало, приголомшувало того, хто потрапив сюди вперше» [11, с. 163]. Змалювана автором картина постає втіленням звукової какофонії, яка увиразнює сприйняття тотальної дисгармонії в житті представників різних соціальних прошарків. Цей просторовий образ підкреслює семантично-ціннісні аспекти існування особистості. Як і у творах Ч. Дікенса, у романах В. Теккерея («Ярмарок марнославства», «Записки Баррі Ліндона») основними складниками відтворення Лондона є: територіальний, архітектурний, соціальний, економічний.

Висновки. Порівняльний аналіз прозових творів українських, французьких та англійських митців середини – другої половини XIX століття дозволив визначити спільні підходи до трактування топосів «місто» та «село». У творах митців художній простір має поліфункціональний характер. Виступаючи місцем подій, він має архітектурні (описи вулиць, будинків, адміністративних споруд тощо), територіальні (вказівки конкретних районів, зображення внутрішнього зонування), економічні (відображення промисловості) та ін. характеристики. Виконуючи функцію антропометричного показника якості життя мешканців, топоси передусім відтворюють певний спосіб буття. За цими показниками місто та село виразно виступають опозиційними просторами.

Із топосом міста в прозі українських митців тісно пов'язана проблема адаптації персонажа, вихідця із села, у невластивому для нього осередку. Негативна конотація простору міста переважно пов'язана з неготовністю героя відійти від традиційних аксіологічних настанов. У французькій літературі топос Парижа постає як простір, що створює умови для духовної деградації молодих людей (нерідко вихідців із провінції). Подібна особливість пояснюється соціальними тенденціями: амбітні провінційні буржуа понад усе прагнули «підкорити світ». В англійській літературі у відтворенні топосу столиці спостерігається акцентування на його ролі у становленні осо-

бистості. Крім того, Лондон постає центром, в якому відбиваються протиріччя суспільства.

У творах зарубіжної літератури протиставляються як топоси «місто» – «село», так і «місто» – «периферія». Ця особливість пояснюється міграційними процесами, розвоєм великих міст та формуванням культурних осередків переважно у столицях. Простори села та периферії значною мірою виступають місцем розкриття сенсу буття людини. Основою створення семантичної моделі міського та сільського просторів в аналізованих творах є ідейно-естетичний модус, що реалізується через культурно-історичну, предметно-атрибутивну, особистісно-психологічну, соціальну складові частини.

Подальшого наукового осмислення потребують питання, що стосуються компаративного ракурсу дослідження та увиразнюють специфіку розробки національних варіантів просторових художніх дискурсів.

Література:

1. Ткач Л., Рибалко І. Літературознавчий аспект категорії «топос» на прикладі української літератури fin de siècle. *Молодий вчений*. 2015. № 1(16). С. 186–189.
2. Боклах Д. Генеза рецепції топосу міста у філософії і літературознавстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2015. № 18. Т. 1. С. 7–11.
3. Доній Т. Архетипи і топоси постмодерністської поезії України та США : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2018. 230 с. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/f32/dis_Doniy%20T.%20M.pdf.
4. Демська-Будзуляк Л. Топос міста та літературний контекст раннього модернізму. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. Миколаїв : ЧНУ імені Петра Могили. 2009. Т. 118. Вип. 105. С. 11–16. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukraci/philology/2009/118-105-3.pdf>.
5. Грінченко Б. Твори : у 2 т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1963. Т. 1: Поезії. Оповідання. 603 с.
6. Мирний Панас. Зібрання творів : у 7 т. / упоряд. Н. Вишневецька. Київ : Наукова думка, 1969. Т. 3. 530 с.
7. Яременко Н., Ходорковська О. Архетип «дім» як репрезентант екзистенційного аспекту етнокультурної свідомості українця. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 2. С. 234–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2014_2%28spets_35.
8. Бальзак О. Твори : в 10 т. / пер. з фр. Ю. Лісняк та ін. ; редкол. Д. Затонський та ін. Київ : Дніпро, 1989. Т. 1: Людська комедія. Етюди про звичай. Сцени воєнного життя. Сцени приватного життя. 815 с.
9. Бальзак О. Ежені Гранде. Селяни. Київ : Дніпро, 1981. 476 с.
10. Коломієць Н. Особливості художнього історизму англійської романістики XIX століття. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 2021. С. 42–44. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-05.02.2021.v4.11>.
11. Діккенс Ч. Пригоди Олівера Твіста / пер. М. Пінчевський, Г. Пінчевська-Чекаль, О. Терех. Київ : Дніпро, 1987, 423 с.

Kolomiets N., Yaremenko N. Structure and semantics of opposition topops “city” – “village” in Ukrainian and foreign prose in the middle – second half of the XIX century

Summary. An attempt was made to investigate the structure and semantics of the topops “city” – “village” in Ukrainian and foreign prose of the middle – second half of the XIX century. The artistic work of the artists showed that these territorial units belong to the stable types of social coexistence, are the leading strategies for the organization of space. A number of works by artists of the 19th century (Panas Mirnyi,

B. Hrinchenko, O. de Balzac, G. Flaubert, C. Dickens, etc.) artistically reflect a significant ontological difference between human existence in these settlements. This distinction often takes the form of opposition. The demarcation of the territory of the village and the city in the works is not limited to purely topographic boundaries. Semantic boundaries, value-semantic, cultural and economic codes play an important role.

It is established that in the works of artists the artistic space has a multifunctional character. Acting as a place of events, it has architectural (descriptions of streets, houses, administrative buildings, etc.), territorial (indications of specific areas, images of internal zoning), economic (reflection of industry), etc. characteristics. Performing the function of an anthropometric indicator of the quality of life of residents, topos primarily reproduce a certain way of life, features of everyday culture, the specifics of values and semantic attitudes of resi-

dents. As anthropogenic spaces, the city and the village clearly act as opposition topos.

As a result of the analysis, it was determined that the topos of the city in the prose of Ukrainian artists is closely related to the problem of adaptation of the character, a native of the village, in an unusual place for him. This feature is explained by the post-reform realities. The interpretation of the Paris topos in French literature as a space that leads to the spiritual degradation of young people (often from the countryside) due to the powerlessness of morality over material goods was also influenced by social tendencies when the bourgeoisie sought to “conquer the world”. London in English literature, as well as Paris in French, is the center in which the contradictions of society are reflected.

Key words: spatial poetics, prose, topos “city” – “village”, architectonics.